

УДК 687.01:316.422.44

Дерман Л. М.
старший викладач кафедри дизайну
та реклами інституту філософської освіти та науки,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), dermanl@ua.fm

**ФІЛОСОФСЬКИЙ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АНАЛІЗ
ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ НТР В ПРОЕКТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
ДИЗАЙНЕРІВ ОДЯГУ ХХ–ХХІ СТОЛІТТЯ**

Дається аналіз і досліджуються філософські та соціокультурні проблеми розвитку НТР в контексті проектної діяльності дизайнерів одягу ХХ–ХХІ століття. В роботі надається аналіз соціальним функціям моди в просторі масової культури ХХ–ХХІ століття. Розглядається взаємодія моди, екологічного дизайну з НТР.

Ключові слова: мода, НТР, світогляд, соціокультурне життя, екологічний дизайн, екологія культури, стиль.

Завдання, що ставилися перед дизайнерами ХХІ століття, під впливом технічного прогресу, значно змінилися, що призвело до глобальних змін у сфері дизайну й моди. Сутність питання, що підіймається у даній статті, знаходиться на перетині термінологічних дефініцій декількох галузей науки, культури, що мають як теоретичний так і практичний характер, зокрема, філософія, історія, соціологія, дизайн, інноваційні технології, що і зумовило звернення до робіт автори яких вели дослідження у різних сферах наукового та соціокультурного життя.

Методологічну основу дослідження складають роботи: І.Андреевої, О.Гомілко, В.Зомбарта, Н.Камінської, І.Канта, М.Килошенко, Л.Когана, Ю.Легенського, М.Мерцалової, Н.Страхова, К.Юнга тощо. Ці напрацювання мають як науковий, так і оглядовий характер. Важливе місце в історії моди та дизайну зайняли роботи В.Зомбарта, який тлумачить всі явища моди однією спільною рисою – комерційними інтересами підприємців.

Вивчення досліджень сучасних авторів, що спеціалізуються на аналізі того або іншого аспекту моди та дизайну, дало змогу виокремити деякі відносно самостійні напрями її аналізу. Наприклад, економічний підхід, над цим питанням працювали: С.Анічкина, І.Архипова, Н.Фролова тощо. Серед різних функцій моди дослідники виділяють як предмет спеціального аналізу її економічну роль, вивчають вплив і використання моди, дизайну в економічній сфері життєдіяльності суспільства.

Зокрема, комунікативний підхід, над цим питання працювали: В.Борев, А.Коваленко, Л.Петров. Тут мода розглядають як об'єкт та специфічний засіб масової комунікації.

Теоретичною основою роботи стали і напрацювання вітчизняних і зарубіжних авторів, що сформували базисні поняття теорії і історії культури, До них відносяться філософські та естетичні праці Г.Блумера, Ж.Бодріяра, Г.Зіммеля, В.Зомбарта, Ю.Лотмана, І.Мерло-Понти, І.Канта, Х.Ортеги-і-Гассета, Д.Річардсона, Г.Спенсера тощо. А також, праці по теорії і історії моди І.Бандури, Р.Барта, Л.Орлової, Л.Харченкова тощо.

Історія розвитку людства, зокрема, ХХ–ХХІ століття свідчить про те, що важливі зміни в економічній, культурній, соціальній і суспільно-політичній сфері

життя відбувалися за умов науково-технічної революції.

Будь-які зміни у сфері матеріального виробництва викликані науково-експериментальною діяльністю зумовлюють зміни у соціально-політичному, філософсько-світоглядному житті людей. Такі зміни не завжди бувають очевидними, й часом їх наслідки спрогнозувати досить важко.

В ХХ столітті відбувалися суттєві зміни в різних сферах суспільного життя: змінювалася політична система, економіка, змінювалися культурні цінності тощо. Наприклад, змінилися поведінка й уподобання людини у сфері побуту, міжособового спілкування, що визначається не лише елементами духовної культури, але і таким важливим явищем, як мода [7].

Мода – це явище, що становить значний пласт культури. Мода грає важливу роль у визначенні форм соціальної поведінки, манері одягатися, стає засобом вираження ідеалів різних шарів суспільства тощо. У ХХ–ХХІ столітті зміна напрямів і тенденцій в моді, охоплює практично всі сфери життя й верстви населення. Подібні трансформації відображають процеси, які стосуються суспільного життя, філософсько-світоглядних процесів, зокрема, характеризуються розвитком НТР та пов'язаними з цим новими можливостями в промисловому виробництві одягу. На цьому етапі завданням дизайну в одязі є не лише захисна функція, а і реалізація світоглядних, загальнолюдських, морально-естетичних норм і принципів. Мода виступає знаком, символом, що забезпечують включення індивіда в ту або іншу форму спілкування, верству населення тощо [11].

Сьогодні науково-технічна революція розвивається насамперед як технологічна, тобто, ведучими в ній є новітні технології, проте, велике значення мають і філософсько-світоглядні проблеми, що з цим пов'язані. Філософсько-світоглядна орієнтація людини – осмислення нею своєї ролі й місця у суспільстві та на планеті загалом, розуміння відповідальності за свої вчинки, за правильний вибір напрямку власної діяльності тощо. Тут чи не найголовніша роль належить філософії, яка спонукає до критично-рефлексійної роботи, інтелектуальних роздумів над цінностями людського буття, над призначенням людини, над раціональністю її дій, мораллю, відношенням до світу тощо.

Ідейним підґрунтям сучасної філософії є загальнолюдські пріоритети і цінності. Сьогодні світоглядні уявлення і переконання молодого покоління формуються у контексті переоцінки нашого історичного минулого, НТР, розмаїття думок, поглядів на різні аспекти суспільного життя тощо. За таких умов, аби не розгубитися у розмаїтті сучасних суспільних, наукових, мистецьких, політичних, економічних процесів необхідна духовна вісь, якою стає філософсько-світоглядна культура. Адже, філософія практично повсякчас сприймає недосконалість світу повсякденної реальності, суспільних відносин, знищує сталі стереотипи, знаходиться у пошуку гармонії людини зі світом. Філософія у своїй світоглядно-науковій іпостасі є невід'ємним елементом культури, науки, духовного та інтелектуального життя, й створює світоглядні

орієнтири, відіграє роль генератора нових наукових ідей, вчень, теорій тощо[2; 8].

Характерною рисою останніх років можна вважати НТР – це своєрідне освоєння принципово нових, раніше не використовуваних енергоносіїв, матеріалів, технологій тощо. На НТР покладаються багато надій у вирішенні глобальних проблем, що стоять перед людством, таких як: екологія, зменшення сировинних запасів різного походження, перенаселення планети, голод, виживання Homo Sapiens, як біологічного вигляду тощо. Сама по собі НТР не може бути поганою або хорошою, це тільки суб'єктивне розуміння людей. Проте, НТР незважаючи на її потужний розвиток ефективність, дає тільки базу для розвитку людства, й від того, як застосовуватимуться нові знання, технології й винаходи, залежить яким чином на людство вплине НТР.

Отож, розглянемо протиріччя, що виникають разом із НТР, її позитивні та негативні сторони. Наприклад, витіснення більшої частини населення з активної сфери діяльності, що призводить до безробіття, не активного способу життя тощо. НТР може забезпечити людину всім необхідним, але поруч із тим позбавити її стимул-реакції до розвитку, досягнення нового і зробити її безпорадною. Утім, не зважаючи на негативні сторони, НТР спрямована на покращання життя людей. Це і розширення горизонтів пізнання, і глобальні мережі, й інфраструктура, й покращення умов життя, і можливість духовного зростання, і гуманізація пізнання, і незалежність від зовнішніх факторів тощо.

Термін технологія має ряд смислових навантажень: він використовується в промисловості, науці, мистецтві, дизайні та інших сферах. Загалом, це може тлумачитися і як культурне поняття, що пов'язане з мисленням і діяльністю людини. НТР продукує “високі технології”, які зазвичай ґрунтуються на новітніх досягненнях фундаментальних наук і взаємодіють з іншими, тобто, відбувається інтеграція низки природничих, математичних, технічних знань та практик тощо. І якщо раніше між собою взаємодіяли тільки близькі по суті науки, то нині спостерігається взаємодія наук і галузей, що далекі один від одного. Таким чином, відбувається посилене взаємопроникнення й взаємозв'язок наукових дисциплін, що тягне за собою формування міждисциплінарних наук та галузей [12].

В дизайні одягу, наприклад, вперше створюється технологія принципово нового способу обробки виробів: променеві, хімічні тощо. Ці способи у десятки разів підвищують продуктивність праці, підіймають ефективність використання і збереження ресурсів тощо. НТР не тільки вирішує наукові завдання, але і ставить перед нами нові завдання. Наприклад, застосування “штучного інтелекту”, що активно використовується в дизайні, зокрема, у моделюванні одягу; з'являються розумні тканини, одяг – трансформер тощо. У наш час багато фантастичних припущень і вигадок, зокрема, і теоретичних досліджень пов'язаних із появою “розумного одягу зі “штучним інтелектом” одержали практичне втілення і застосування. Не тільки науковці, але і філософи значною мірою активізували пошук найбільш раціонального і адекватного аналізу та опису подій, що пов'язані із філософсько-світоглядними проблемами

сучасного етапу НТР в контексті діяльності дизайнерів одягу ХХ–ХХІ століття, і разом із тим, протиріч щодо суб'єктивного, об'єктивного й ефективного передбачення подій майбутнього, зокрема, заходів, що унеможливили б колапс людства тощо [5;12].

Нині, аби відповідати часові й сучасним тенденціям дизайнери повинні надихатися і звертаються не тільки до суто філософських, політичних чи економічних питань, але й до фундаментальних досягнень провідних наукових поприщ – високих інформаційних технологій, генної інженерії, біотехнологій, нанотехнологій, нових технологій переробки та утилізації різних матеріалів, тканин тощо. Усі ці сфери, нині набувають великого значення у сучасному дизайні; це і поява “розумних тканин”, що регулюють температуру тіла, лікують, змінюють форми, колір тощо. Це і еко-дизайн – нова, провідна течія, практично революційний крок у дизайні. Сьогодні, еко-тренд в одязі посів місце в сегменті luxury [13].

Проте, незважаючи на усі позитивні сторони, що відкривають перед нами нові наукові досягнення, й відкривають перспективи подолання “глобальних протиріч”, разом із тим, викликають і нові суперечності й філософсько-світоглядні проблеми. Очевидно, що подібні надвисокі біо- і нанотехнології назавжди можуть позбавити нас загрози голоду, покращити екологічну ситуацію, умови життя, пом'якшити глобальну кризу тощо. Проте, такі зміни безсумнівно, хоч і поступово, призведуть до серйозних змін у розподілі активного природонаселення, трансформації менталітету, культури, системи цінностей, зокрема, світогляду і філософії. Усі ці тенденції прослідковуються уже зараз, проте, нажаль, вони мають не тільки позитивний, але і негативний характер: соціальний рейтинг певних наук занепадає, нівелюються певні соціальні, культурні традиції, змінюється система цінностей тощо. НТР, яка має місце і в дизайні одягу, також, є однією із причин цього ряду подій, адже, певним чином, нові технічні новинки полегшують нам життя. На ринку з'являються кросівки, що накачують м'язи стегон, ніг, одяг, що корегує форми тіла як візуально, так і фізично, отож, відпадає і потреба у фізичних тренуваннях тощо [13; 14].

Характерною особливістю НТР є виникнення кризових ситуацій в попередній системі виробництва, як наслідок становище, в якому всі можливості “високих технологій” виявляються не актуальними, застарілими. Відповідна ситуація і в дизайні одягу. Історія костюма нараховує стільки ж віків скільки й історія людства, тому, вигадати щось принципово нове практично неможливо. За таких умов у експериментальному дизайні починають застосовуватися “розумні” тканини. Вони комфортніші ніж шкіра, – гріють в мороз, охолоджують у спеку, змінюють розміри залежно від температури. Яскравий тому приклад – сорочка, до складу тканини якої входить нікель, титан і нейлон, подібний сировинний має специфічну характеристику, що дістала назву – “пам'ять форми”. Разом із підняттям температури навколишнього середовища або температури тіла, рукава сорочки за секунди підіймаються від зап'ястя до ліктя, а з падінням температури довжина рукава повертається у свою форму, тобто, відновлюється.

Зокрема, така сорочка не зминається, і за будь-яких умов повертає власну первісну форму за 30 хвилин. На сьогодні, у світі існує близько 200 подібних сорочок, усі вони мають сірий колір. Проте, собівартість подібних виробів, ще занадто дорога, кожна така річ коштує 3750 \$, тож запускати у масове виробництво цей продукт ризиковано [14].

Інша розробка – жакет, який зігріває людину, незалежно від навколишньої температури. Цей винахід одержав назву “Абсолютний нуль”. У цій моделі використовується унікальна речовина аерогель. Представники компанії CorpoNove підкреслюють, що на 99,8% цей матеріал складається з повітря, і є найлегшим у світі. Принцип дії цієї тканини достатньо простий – повітряний прошарок слугує ізолятором [14; 15].

Поміж найбільш екзотичних hi-tech моделей можна відзначити жакет-телевізор. Дизайнер Стефан Фітч – автор цієї моделі запропонував шкіряний жакет, в спину якого вмонтований монітор. На думку Фітча, конструкція буде актуальною і користуватиметься популярністю у комівояжерів і рекламних агентів, що працюють на вулицях, зокрема, цей виріб може скласти конкуренцію будь-якій іншій “вуличній рекламі”.

Разом з тим, можна прослідкувати парадокс. Цікаво, що чим більше модернізується тканини і конструкції одягу, тим більшого попиту набувають натуральні тканини: льон, бавовна, шерсть тощо. Проте, незважаючи на це дизайнери одягу готові до моди на високотехнологічні матеріали. Такі модернові моделі вже представлені у компаній-виробників провідних брендів, наприклад, HugoBoss, René Lezard, BrooksBrothers, L.L. Bean і Marks&Spencer. Ще ніколи НТР і високі технології не мали такого впливу на високу моду [5].

Соціологічні опитування показують, що сучасні покупці із задоволенням готові купувати одяг із високотехнологічних матеріалів. Наприклад, за даними аналітичної компанії NPD Group, минулого року 58% американців і 33% американок купували одяг з використанням пілонепроникних матеріалів. Приблизно кожен четвертий придбав моделі з водонепроникною тканиною, а 37% – із захистом від бруду. Торік, у США було продано чоловічого одягу на 55 млрд. доларів, 8,8 млрд. доларів з них – це одяг із різними поліпшеними технологічними рішеннями, ця цифра на 16% більше, аніж в 2000 р. Серед жіночого одягу (ринок \$105 млрд.) доля одягу з технологічними новинками значно менша – всього 2%. На думку аналітиків, ця цифра може геометрично зрости протягом п'яти років. Вони стверджують, що нові технології до 2012 р. захоплять близько 50% ринку чоловічого одягу, а до 2013–2015 рр. – половину жіночого ринку [14; 15].

Дизайн – це одне з найбільш поширених і найшвидше реагуючих на будь-які зміни в суспільно-політичному житті явищ. Мода та дизайн розглядаються з різних позицій вже декілька століть, зокрема і в філософсько-світоглядній проблематиці, але з розвитком НТР, це питання ставиться дедалі гостріше й є досить актуальним. Наприклад, нещодавно у Токіо відбувся показ мод, де моделі представили колекцію светрів і плащів із шитими або вбудованими у одяг

програвачами у форматі MP-3, що умикаються натисненням кнопки, яка розташована на рукаві або кишені.

Зокрема, цікавим проектом була колекція представлена із риб'ячої шкіри. Залежно від якості та технології обробки, риб'яча шкіра може бути м'якою, як замша, і твердою і прозорою, як пластик.

Технічний прогрес прискорює мінливість моди, і нині вже кожен незначний проміжок часу викарбовується в пам'яті своєрідними характерними рисами. Адже, якщо раніше, ще до XIX століття мода відрізнялася періодами, епохами, то сучасний дизайн, відраховує не століття, а – роки, місяці, сучасні модні тенденції створюються на сезон [16].

Цікавим є питання і щодо функції моди, механізмів її виникнення і розповсюдження. Мода, за своєю природою – феномен психофізіологічного, соціально-психологічного, філософсько-світоглядного, соціально-регулятивного тощо. Б.Д. Паригін і Г.Г. Шубін підкреслюють три найважливіші функції моди: комунікативну, інтеракційну і компенсаторну. Комунікативна функція – обмін інформацією, мода виступає як соціальний знак, символ авторитету, престижу тощо. Інтеракційна функція – це своєрідний засіб узгодження дій, спосіб взаємодії. Мода в цьому випадку орієнтує суспільство на визначних лідерів, світських осіб, об'єднує відповідно до певного способу життя і поведінки, стимулює цікавість до новинок. Компенсаторна функція задовольняє потреби, виступаючи як індикатор і регулятор соціальних потреб. Психологічна функція моди, в сучасному суспільстві часом навіть дещо важливіша за інформаційну. Адже, психологічні віяння, світогляд, впливають на людей, що відповідно зумовлює вибір товару, вимоги до нього, уподобання тощо. Наприклад, нав'язливість реклами викликає бажане для виробників ставлення до їх виробів, новацій, технологій тощо. Західні економісти і філософи визнали, що людина під впливом реклами сприймає як власні потреби, так і переймає ті, що нав'язані їй. Як приклад, за твердженням Веркора і Коронелія в романі “Квота, або прибічники достатку”, людина обмежена у своїх потребах, але відносно тих речей, що існують. Таким чином, людство винаходить потреби, в тих чи інших речах. Адже, тоді постає питання, чи була така нагальна потреба, наприклад, у водонепроникній сорочці, чи білизні з антибактеріальним ефектом, чи одягом виготовленим із вторинної сировини. Сьогодні це актуально, особливо, коли говорити про еко-дизайн [11; 12].

Екологічний дизайн – парадигма бачення сучасних планетарних реалій, коли екологічні питання набувають актуальності вже в одязі. Екологічний дизайн є узагальнюючою номінативною ознакою, яка так чи інакше пов'язана з модою. Світогляд, який формується в культурі як екологічний рух, заслуговує значної уваги. Нині, таке специфічне світосприйняття стає домінуючим філософським баченням тих трансформацій, які йдуть на зміну XX століття. Сьогоднішній еко-мода в се активніше просувається у маси. Міжнародні періодичні журнали “Vogue”, “InternationalTextile”, “Elle”, “Shape” все частіше звертаються до екологічної проблематики. Аналіз

останніх публікацій підтверджує те, що еко-дизайн має великий вплив на соціокультурне життя. З одного боку, ідеологічно – екологічний бум нині набуває великих обертів в дизайні одягу, в культурі, пов'язаний з двома тенденціями. Перша – намагається підняти етнокультуру, сказати, що планета – це наш дім, друга тенденція – це ситуація, коли одяг вже стає невід'ємною частиною людини, й в цих умовах виникає одна культурна пластика. Основою екологічного дизайну є одяг виготовлений із застосуванням новітніх технологій, із застосуванням натуральних, екологічно безпечних матеріалів, які не шкодять здоров'ю та легко підлягають утилізації [5; 6].

Отож, характерною рисою останніх років є НТР, що має значний вплив на соціокультурне життя людей, їх світогляд тощо. Філософи сучасності активізували пошук найбільш доцільного і адекватного аналізу явищ і протиріч НТР, які пов'язані із філософсько-світоглядними проблемами та діяльністю дизайнерів одягу ХХ–ХХІ століття.

Для прогресу НТР і філософсько-світоглядної проблематика, що з цим пов'язана характерне комплексне поєднання революційних і еволюційних змін, перетворень. Багато висунутих нині теорій і концепцій, щодо розвитку і впливу НТР, пояснюють глибинні зміни в економічній і соціальній структурах. Філософсько-соціальні проблеми, що спричинені НТР пов'язані з: універсальністю і всеосяжністю НТП, що поширюється на усі галузі і сфери людської діяльності, динамікою розвитку науково-технічних перетворень: скороченням часу між відкриттям і впровадженням у виробництво, постійним застарінням і оновленням тощо, зростанням наукоємного виробництва, економічним використанням сировини і трудових ресурсів тощо.

Філософсько-світоглядна орієнтація людини насамперед направлена на осмислення нею свого місця і ролі в суспільстві та на планеті, а також, розуміння відповідальності за свої вчинки, за правильний вибір напрямку власної діяльності тощо.

Аби йти в ногу із часом і відповідати сучасним тенденціям, дизайнери повинні надихатися і звертатися не тільки до суто філософських, політичних чи економічних питань, але й до фундаментальних досягнень провідних наукових напрямків – високих інформаційних технологій, генної інженерії, біотехнологій, нанотехнологій, нових технологій переробки та утилізації різних матеріалів, тканин тощо, адже, усі ці сфери, нині набувають великого значення у сучасному дизайні.

Список використаних джерел

1. Гомілко О. Метафізика тілесності: концепт тіла у філософському дискурсі / Ольга Гомілко. – К.: Наукова думка, 2001. – 338 [2] с.
2. Гуссерль Э. Идеи к чистой феноменологии и феноменологической философии. В 2 т./Э.Гуссерль. – М.: Академический проект, 2009. – Т.1. – 289 с.
3. Дзеконская–Козловская А. Женская мода XX века / А.Дзеконская–Козловская.пер. с. пол. – М.: Наука, 1987. – 344 с.
4. Легенький Ю.Г. Дизайн: культурология та естетика / Ю.Г. Легенький. – К., 2000. – 412 с.
5. Легенький Ю.Г. Философия моды XX столетия / Ю.Г. Легенький. – К., 2003. – 417 с.
6. Легенький Ю.Г., Ткаченко Л.П. Система моды: культурология, эстетика / Легенький Ю.Г., Ткаченко Л.П. – К.:

Легпромбытгиздат, 1991. – 416 с.

7. Лотман Ю.М. Культура и взрыв/ Ю.М. Лотман. – М.: Гнозис: Прогресс, 1992. – 272 с.
8. Мерло-Понти М. Феноменология восприятия / М.Мерло-Понти. – Спб.: Ювента; Наука, 1999. – 603 с.
9. Стриженова Т. Из истории советского костюма / Т.Стриженова. – М.: Советский художник, 1972. – 340 с.
10. Юнг К.Г. Сознание и бессознательное/ Ю.К. Юнг. – М.: Академический проект, 2007. – 188 с.
11. Исаев В.Д. Человек в пространстве цивилизации и культуры / В.Д. Исаев. – Луганск: Світлиця, 2000. – 188 с.
12. Козловський П. Постмодерна культура: суспільно-культурні наслідки технічного розвитку. Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями: хрестоматія/ П.Козловський. – К.: Ваклер, 1996. – 236 с.
13. Хесле В. Философия и экология / В.Хесле. – М.: Наука, 1993. – 287 с.
14. Байдаров Э.У. Влияние глобализации на культуру и ценности человека [Электронный ресурс]: Credo New Теоретический философский журнал/ Байдаров Э.У. – Режим доступа: <http://www.orenburg.ru>
15. Гелебар К. Проект “Экологически безопасная мода” [Электронный ресурс] / К.Гелебар. – Режим доступа: <http://www.proobraz.ru>
16. Еллюль Ж. Техника, або виклик століття. Сучасна зарубіжна соціальна філософія: хрестоматія / Ж.Еллюль. – К.: Либідь, 1996. – 396 с.

References

1. Gomilko O. Metafizyka tilesnosti: kontsept tila u filozofskomy diskursi/Olga Gomilko.–K.: Naukova dymka, 2001. – 338 [2] s.
2. Gysserl E. Idei k chistoy fenomenologii i fenomenologicheskoy filosofii v 2 t. / E.Gysserl. –M.:Akademicheskij proekt, 2009.–T.1. – 289 s.
3. Dzenkovskaya–Kozlovskaya A. Zhenskaya moda XX veka / A.Dzenkovskaya–Kozlovskaya:per s pol.–M.: Nayka,1987.–344 s.
4. Legenkiy U.G. Dyzain: kulturelogiya ta estetika / U. G. Legenkiy.–K., 2000. – 412 s.
5. Legenkiy U.G. Filosofiya mody XX st./ U.G. Legenkiy.–K., 2003. – 417 s.
6. Legenkiy U.G., Tkachenko L.P. Sistema mody: kulturelogiya, estetika/ LegenkiyU.G., Tkachenko L.P.–K.: Legprombytizdat, 1991. – 416 s.
7. Lotman U.M. Kulture i vzryv/ U.M. Lotman. – Gnozis: Progress, 1992. – 272 s.
8. Merlo–Ponti M. Fenomenologiya vospriyatiya/ M.Merlo–Ponti. –Spb.: Uventa; Nayka, 1999. – 603 s.
9. Strizhenova T. Iz istorii sovetskogo kostuma/ T.Strizhenova. – M.: Sovetskij ydozhnik, 1972.–340 s.
10. Ung K.G. Soznanie i bessoznatelnoe/ K.G. Ung. – M.: Akademicheskij proekt, 2007. – 188 s.
11. Isaev.V.D. Chelovek v prostranstve tsivilizatsii i kulture / V.D. Isaev.– Lugansk: Svitlitsay, 2000.–188 s.
12. Kozlovskiy P. Postmoderna kultura: suspilno-kultureni naslidku tehchnogo rozvutky. Suchasna zarubizhna filosofiya. Teshii i napryamy: khrestomatiya/ P.Kozlovskiy.–K.: Vekler, 1996.–236 s.
13. Hesle V. Filosofiya i ekologiya/ V.Hesle.–M.:Nayka,1993.– 287 s.
14. Baidarov E.U. Vliyanie globalizatsii na kulture i tsennosti cheloveka[Elektron. resuysr]: Credo New Teoreticheskij filozofskij zhurnal / Baidarov E.U. – Rezhim dostupa: <http://www.orenburg.ru>
15. Gelebar K. Proekt “Ekologicheskii bezopasnaya moda” [Elektron. resuysr]/ K.Gelebar. – Rezhim dostupa: <http://www.proobraz.ru>
16. Ellul Zh. Tehnika, abo vukluk stolittya. Sychasna zharubizhna sotsialna filosofiya: khrestomatiya/ Zh.Ellul.–K.: Lubid, 1996.–396 s.

Derman L. N., senior lecturer, department of design and advertising, institute of philosophy education and science, the National Pedagogical University named after M.P. Drahomanov (Ukraine, Kiev), dermanl@ya.ru

The philosophical and socio-cultural analysis of the problems of STR in project designers XX–XXI century

In the article are analyzes and investigates the philosophical and socio-cultural problems of STR in the context of project designers XX–XXI century. The work provided an analysis of the social function of fashion in the space of mass culture XX–XXI century. We consider the interaction of fashion, environmental design from STR.

Keywords: fashion, STR, philosophy, social and cultural life, ecological design, ecology, culture and style.

Дерман Л. Н., старший преподаватель кафедры дизайна и рекламы института философского образования и науки, Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев), dermanl@ya.ru

Философский и социокультурный анализ проблем развития НТР в проектной деятельности дизайнеров одежды XX–XXI века

Дается анализ, а также, исследуются философские и социокультурные проблемы развития НТР в контексте проектной деятельности дизайнеров одежды XX–XXI столетия. В работе дается анализ социальным функциям моды в пространстве массовой культуры XX–XXI века. Рассматривается взаимодействие моды, экологического дизайна с НТР.

Ключевые слова: мода, НТР, мировоззрение, социокультурная жизнь, экологический дизайн, экология культуры, стиль.

* * *

УДК 14:316.257

Витрикуш Т. П.

аспірант кафедри філософії,

Львівський національний університет ім. Івана Франко
(Україна, Львів), tarvyt@gmail.com

КОМУНІКАТИВНА МОДЕЛЬ КРИТИЧНОЇ ТЕОРІЇ Ю. ГАБЕРМАСА

Висвітлюються основні особливості традиційної та критичної теорії на основі їх об'єкту, цілі, настанови, характеру та механізмів підтвердження цінностей. З'ясовано базові елементи критичної теорії представників Франкфуртської школи та зацентовано увагу на песимістичній настанові ранньої критичної теорії, яка піддавала веберівську ідею "розчаклування світу". Проаналізовано вузлові поняття теорії комунікативної дії Ю.Габермаса, зумовленої лінгвістичним поворотом у філософії. Основна мета – подолати обмеженості та суперечності попередньої критичної теорії на основі нового поняттєво-категоріального апарату.

Зазначено, що теорія комунікативної дії Ю.Габермаса хоча й долає суперечності попередньої теорії, однак створює нові, які не можуть бути задовільно вирішені у формально-прагматичному підході.

Ключові слова: традиційна теорія, критична теорія, розчаклування світу, інструментальна дія, комунікативна дія, консенсус.

Критична теорія виступає творінням декількох поколінь німецьких філософів та соціальних теоретиків, які об'єдналися довкола Інституту соціальних досліджень у місті Франкфурті, також відомого як Франкфуртська школа. Такі теорії прагнули пояснити обставини та причини поневолення людей через аналіз суспільного ладу та висували умови емансипації, за яких існуючий лад може бути змінений у кращу сторону. Критична теорія надає дескриптивний та нормативний базис для соціально-філософського дослідження, яке спрямоване на усунення відносин панування та збільшення свободи у всіх її формах. Аналітичний характер критичної теорії скеровує її на деконструкцію та реконструкцію існуючих форм суспільних відносин. Найвідомішими представниками Франкфуртської школи, які займалися розробленням критичної теорії були Т.Адорно, М.Горкгаймер та Г.Маркузе.

Критична теорія, яка у своєму розвитку пройшла від "діалектики Просвітництва" через "велику відмову" до теорії комунікативної дії і, саме тому, наше завдання полягатиме у методологічній потребі висвітлення суперечностей та неоднозначностей, які Ю.Габермас намагався вирішити у новому проекті критичної теорії. Мислитель розробляє новий проект критичної теорії, яка відмовляється від будь-яких претензій на догматичність та лежить в руслі критичної філософії. Слід зауважити, що габермасівський проект критичної

теорії, а саме теорія комунікативної дії, є результатом лінгвістичного повороту, що крім звичних проблем раціоналізації суспільства, етики, емансипації, розуму та раціональності підіймає і новий пласт проблем пов'язаних з існуванням та функціонуванням мови. Такий широкий діапазон проблем зумовлює різноманіття методологічних підходів, серед яких слід виділити герменевтичний, феноменологічний, трансцендентальний, лінгвістичний, прагматичний тощо.

Відзначимо, що в межах соціально-філософського та філософського-історичного аналізу дослідженням критичної теорії займалися такі зарубіжні інтелектуали: А.Гонет, Г.Йонас, Р.Гес, С.Бенхабіб, Т.Маккарті. Вітчизняна філософська думка представлена іменами А.Єрмоленко, А.Колодій, О.Білокобильським та іншими.

Загальні особливості критичної теорії у порівнянні з традиційною (науковою) теорією вказують на відмінність у цілях. Беконівська настанова "Scientia potestas est" визначила характер науки, яка була спрямована на оволодіння знанням заради маніпулювання природою (інструментальне відношення до природи). Критична ж теорія наголошує на звільненні людини від примусу та зверненні до освіти, що дозволить їй зрозуміти свої справжні інтереси. Традиційна теорія об'єктивує, уніфікує та концептуалізує свій предмет, що дозволяє чітко розмежовувати теорію та об'єкт, до якого відсилає теорія. У той же час критична теорія, оскільки вона є "рефлексивною чи такою, яка реферує до самої себе: є завжди частиною дійсності, яку описує" [3, с. 55].

Традиційна та критична теорія мають різні механізми підтвердження когнітивної цінності. Якщо перша висуває емпіричні підтвердження спостереження та експерименту, то друга проходить через більш складний механізм оцінювання вартостей, які характеризуються такими поняттями як "змістовний", "розумний", "корисний", що дозволяє нам говорити про формально-прагматичний аспект критичної теорії.

Зазначимо, що М.Горкгаймер вперше вжив поняття "критичної теорії" у незначній за обсягом праці "Традиційна і критична теорія" та репрезентував своє розуміння цієї теорії, яке полягало у емансипації людини, відтак визначив її об'єктом "людину, як продуцента свого життя у всій його тотальності" [1, с. 244]. Таке широке розуміння об'єкту з одного боку розмивало його, а з другого боку дозволяло розглядати усі аспекти життя людини у їх взаємозв'язку. Особливе місце відводилося філософії, яка розумілася як метакритика, а її соціальна функція, на думку М.Горкгаймера, полягає у "критиці того, що є пануючим" [2, с. 264]. Таким чином критичний аспект філософії виходить на перший план.

В Новий час відбувається тектонічний зсув, розум ототожнюється з інструментом, який прямо не корелюється з життям та цінностями. В цей час розум втрачає зв'язок з історичною дійсністю та звертає свою увагу лише на необхідні та всезагальні зв'язки. На протигагу філософській візії Нового часу М.Горкгаймер вдається до аналізу поняття "розуму" і наголошує, що він тісно пов'язаний зі збереженням життя та цінностями, отже існує прямий зв'язок з розумом та